

Poznań, dnia 18 września 2012 roku

Trybunał Konstytucyjny w Warszawie
Al. Jana Christiana Szucha 12a
00-918 Warszawa

Skarżąca: Spółdzielnia Mieszkaniowa w S
reprezentowana przez:
adwokata Pawła Sowiśło
z Kancelarii Adwokatów i Radców Prawnych
P.J. Sowiśło & Topolewski spółka komandytowa
ul. 28 Czerwca 1956 r. nr 231/239
61-485 Poznań,
wpisanego pod nr 25 Rejestru Adwokatów wykonujących
zawód w spółce, Wielkopolskiej Izby Adwokackiej

SKARGA KONSTYTUCYJNA

I

W imieniu skarżącej – Spółdzielni Mieszkaniowej w S , powołując się na udzielone pełnomocnictwo, wnoszę o zbadanie zgodności z Konstytucją wskazanych poniżej przepisów i orzeczenie, że art. 417¹ w związku z art. 417 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny¹ (zwanej dalej: *k.c.*) rozumiany w ten sposób, że odpowiedzialność Skarbu Państwa przez wydanie aktu normatywnego, nie zachodzi w sytuacji gdy Trybunał Konstytucyjny skorzystał z uprawnienia, o którym mowa w art. 190 ust. 3 Konstytucji do określenia innego terminu utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego, jest niezgodny z art. 2 oraz 77 ust. 1, 2 Konstytucji.

II

Wniesienie niniejszej skargi konstytucyjnej uzasadnione jest tym, iż Sąd Okręgowy w P w dniu czerwca 2012 roku w sprawie o sygn. akt: wydał wyrok, na mocy którego oddalił apelację skarżącej (tam powódki) od wyroku Sądu Rejonowego w P z dnia stycznia 2012 roku, sygn. akt: , oddalającego powództwo skarżącej przeciwko Skarbowi Państwa – Ministrowi Skarbu Państwa oraz Ministrowi Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej.

¹ Dz. U. 16, poz. 93.

Wyrokiem z dnia czerwca 2012 roku, sygn. akt Sąd Okręgowy w P ostatecznie rozstrzygnął zatem o żądaniu skarżącej, która w procesie cywilnym domagała się zapłaty od pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Skarbu Państwa oraz Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, kwoty zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia sierpnia 2011 r. do dnia zapłaty.

Powyższe żądanie skarżącej związane było z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 grudnia 2008 r. w sprawie o sygn. akt: P 16/08 (Dz. U. z 2008 r., Nr 235, poz. 1617), uznającego przepis art. 17¹⁴ ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych w zakresie w jakim zobowiązuje spółdzielnię do zawarcia umowy przeniesienia własności, za dokonaniem wyłącznie spłat, o których mowa w pkt 1 i 2 tego przepisu, za niezgodny z art. 64 ust. 2 i 3 w związku z art. 21 ust. 2 Konstytucji.

Skarżąca w przedmiotowym postępowaniu wskazała, iż na mocy wyroku Sądu Rejonowego w P , sygn. akt: , została ona zobowiązana do złożenia oświadczenia woli o ustanowieniu na rzecz występujących we wskazanej sprawie członków spółdzielni (jako powodów), odrębnej własności lokali mieszkalnych, w stosunku do których powodom przysługiwało spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. Apelacja od tego wyroku została oddalona przez Sąd Okręgowy w P w dniu grudnia 2010 r., sygn. akt: . Podstawą rozstrzygnięcia we wskazanym postępowaniu było uznanie przez Sąd, iż pozwana (obecnie skarżąca), nie miała prawa uzależniać realizacji roszczenia określonego w art. 17¹⁴ ust. 1 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych od zapłaty na jej rzecz kosztów nabycia gruntu, na którym posadowiony był mieszkalny, w którym znajdowały się lokale powodów, w łącznej kwocie zł. Z uzasadnienia wskazanych powyżej orzeczeń wynikało, że stanowisko Sądu, zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji w tym zakresie zostało oparte przede wszystkim na ustaleniu, że ponoszone przez Spółdzielnię Mieszkaniową w S koszty związane z uiszczaniem tzw. pierwszych opłat nie stanowią zobowiązań Spółdzielni związanych z budową, o których stanowi przepis art. 17¹⁴ ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych.

W konsekwencji powyższego, skarżąca wnosząc żądanie wskazane na wstępie powołała się na treść art. 417¹ ustawy kodeks cywilny, zaś wniesienie powództwa traktowała jako środek ochrony przysługującego jej prawa własności, naruszonego w wyniku uznania przymusowego pozbawienia spółdzielni mieszkaniowej części jej mienia bez zapewnienia ekwiwalentu za utracone mienie.

Wyrok Sądu Okręgowego w P z dnia czerwca 2012 roku w sprawie o sygn. akt: wraz z pisemnym uzasadnieniem został doręczony pe łnomocnikowi skarżącej w dniu 19 czerwca 2012 roku.

III

Sąd Okręgowy w P orzekając o wolnościach i prawach powódki przytoczonym wyżej wyrokiem swoje rozstrzygnięcie, podobnie jak Sąd pierwszej instancji orzekający w tej sprawie, oparł na treści 417¹ ustawy kodeks cywilny.

Treść uzasadnienia wyroku Sądu Okręgowego w P jednoznacznie wskazuje, iż Sąd ten w pełni podzielił pogląd Sądu Rejonowego w P wyrażony w uzasadnieniu wyroku z dnia stycznia 2012 roku, sygn. akt , stwierdzając, iż brak jest podstaw do uznania, iż w przedmiotowej sprawie doszło do wypełnienia przesłanki określonej w art. 417¹ k.c., polegającej na stwierdzeniu we właściwym postępowaniu niezgodności danego aktu z Konstytucją.

Zarówno Sąd pierwszej instancji, jak i Sąd Okręgowy jako argument przemawiający przeciwko żądaniu powódki odszkodowania wskazały fakt, iż Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 17 grudnia 2008r., sygn. akt P 16/08 uznając art. 17¹⁴ ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000r. o spółdzielniach mieszkaniowych (Dz. U. z 2003r., nr 119, poz. 1116 ze zm.) za niezgodny z art. 64 ust. 2 i 3 w zw. z art. 21 ust. 2 Konstytucji jednocześnie orzekł, że przepis ten traci moc obowiązującą z upływem 12 miesięcy od dnia ogłoszenia tego orzeczenia w Dzienniku Ustaw.

Sąd Okręgowy w P w uzasadnieniu wyroku z dnia czerwca 2012 roku wskazał, iż w jego ocenie Sąd Rejonowy w P przy rozstrzygnięciu nie uchybił przepisom art. 417¹ kodeksu cywilnego. Zgodnie z zaprezentowanym przez Sądy poglądem, w sytuacji, gdy Trybunał Konstytucyjny odracza utratę mocy obowiązującej zakwestionowanego przepisu, nie może dojść do deliktu ustawodawczego. Zdaniem Sądów orzekających w przedmiotowej sprawie samo uchylenie aktu normatywnego z powodu jego niezgodności z Konstytucją nie jest wystarczające dla powstania roszczenia odszkodowawczego. Sądy stanęły na stanowisku, iż wbrew literalnej wykładni art. 417¹ k.c., oprócz stwierdzenia niezgodności z Konstytucją aktu normatywnego, dla powstania odpowiedzialności odszkodowawczej, konieczne jest, stosownie do treści art. 190 Konstytucji, aby Trybunał Konstytucyjny w swoim orzeczeniu wprost wskazał, jakie skutki ma pociągać takie orzeczenie.

Sąd Okręgowy w P wprost wskazuje, że *„jeżeli Trybunał (Konstytucyjny – przypis autora), biorąc pod uwagę wszystkie chronione Konstytucją wartości, decyduje się na utrzymanie w mocy przepisu sprzecznego z ustawą, umową międzynarodową lub Konstytucją, to tak długo, jak on obowiązuje żadnemu zachowaniu, do którego ten przepis się odnosi, nie można przypisać cechy bezprawności. Prowadzi to do wniosku, że nie można uznać – w rozumieniu art. 77 Konstytucji i art. 417¹ § 1 k.c., aby działania organów Państwa,*

dla których przepis ten stanowi podstawę, były niezgodne z prawem, a tym samym pociągały za sobą odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa.”

Powyższa treść uzasadnienia wyroku Sądu Okręgowego w P _____ jednoznacznie przekonuje, iż podstawę orzeczenia o wolnościach i prawach (majątkowych) powódki stanowił art. 417¹ kodeksu cywilnego, co warunkuje dopuszczalność zbadania zgodności tego przepisu z Konstytucją.

IV

Zdaniem skarżącej, wskutek ostatecznego rozstrzygnięcia, jakim w niniejszym przypadku było wydanie przez Sąd Okręgowy w P _____ w dniu _____ czerwca 2012 roku wyroku w postępowaniu prowadzonym pod sygn. akt: _____ zostały naruszone następujące konstytucyjne wolności i prawa:

- wyrażona w przepisach Konstytucji zasadą wynagradzania szkody wyrządzone przez niezgodne z prawem działanie organów władzy publicznej (art. 77 ust. 1 Konstytucji), albowiem pozbawiono skarżącą prawa do otrzymania stosownego odszkodowania w tym zakresie,
- zasada prawidłowej legislacji, oraz zasada demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej poprzez naruszenie wynikającej z tego zasady sprawiedliwości społecznej oraz zaufania obywatela do stanowionego przez Państwo prawa (art. 2 Konstytucji), albowiem pozbawiono skarżącą części jej majątku nie zapewniając prawa do dochodzenia ekwiwalentu.

UZASADNIENIE

1. Stan faktyczny

Skarżąca na mocy wyroku Sądu Rejonowego _____ w P _____ z dnia _____ lipca 2010 r., sygn. akt: _____, została zobowiązana do złożenia oświadczenia woli o ustanowieniu na rzecz występujących we wskazanej sprawie członków spółdzielni (jako powodów), odrębnej własności lokali mieszkalnych, w stosunku do których powodom przysługiwało spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu.

Apelacja od tego wyroku została oddalona przez Sąd Okręgowy w P _____ w dniu _____ grudnia 2010 r., sygn. akt: _____ Podstawą rozstrzygnięcia we wskazanym postępowaniu było uznanie przez Sądy, iż pozwana (obecnie skarżąca), nie miała prawa uzależniać realizacji roszczenia określonego w art. 17¹⁴ ust. 1 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych od zapłaty na jej rzecz kosztów nabycia gruntu, na którym posadowiony był mieszkalny, w którym znajdowały się lokale powodów, w łącznej kwocie _____ zł.

Z uzasadnienia wskazanych powyżej orzeczeń wynikało, że stanowisko Sądu, zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji w tym zakresie zostało oparte przede wszystkim na ustaleniu, że ponoszone przez Spółdzielnię Mieszkaniową w S koszty związane z uiszczaniem tzw. pierwszych opłat nie stanowią zobowiązań Spółdzielni związanych z budową, o których stanowi przepis art. 17¹⁴ ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych.

Wyrokiem z dnia 17 grudnia 2008 roku, sygn. akt: P 16/08² Trybunał Konstytucyjny orzekł m.in. iż:

1. Art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 roku o spółdzielniach mieszkaniowych³ w zakresie, w jakim zobowiązuje spółdzielnię do zawarcia umowy przeniesienia własności lokalu po dokonaniu przez członka spółdzielni wyłącznie spłat, o których mowa w pkt 1-3 tego przepisu, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 i 3 w związku z art. 21 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
2. Art. 17¹⁴ ust. 1 ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim zobowiązuje spółdzielnię do zawarcia umowy przeniesienia własności lokalu po dokonaniu przez członka spółdzielni lub osobę niebędącą członkiem spółdzielni wyłącznie spłat, o których mowa w pkt 1 i 2 tego przepisu, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 i 3 w związku z art. 21 ust. 2 Konstytucji.
3. Art. 12 ust. 1¹ i art. 17¹⁴ ust. 1¹ ustawy powołanej w punkcie 1 są niezgodne z art. 2 Konstytucji.
4. Art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 14 czerwca 2007 roku o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw⁴ jest niezgodny z art. 2 Konstytucji.
5. Art. 27² ustawy powołanej w punkcie 1 jest niezgodny z art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji.
6. Art. 8 ust. 2 ustawy powołanej w punkcie 4 jest niezgodny z art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Ponadto Trybunał Konstytucyjny orzekł, iż przepisy, o których mowa w pkt 1-4 powyżej tracą moc obowiązującą z upływem 12 (dwunastu) miesięcy od dnia ogłoszenia w Dzienniku Ustaw. Powyższy wyrok został opublikowany w Dzienniku Ustaw w dniu 30 grudnia 2008 roku (Dz. U. Nr 235, poz. 1617).

Zakres przedmiotowy omawianego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego obejmował ocenę zgodności z art. 64 w zw. z art. 21 Konstytucji oraz z art. 2 Konstytucji, wymienionych wyżej przepisów, wprowadzonych ustawą z dnia 14 czerwca 2007 roku o zmianie ustawy

² Dz. U. z 2008 roku, Nr 235, poz. 1617.

³ Dz. U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1116, z 2004 r. Nr 19, poz. 177 i Nr 63, poz. 591, z 2005 r. Nr 72, poz. 643, Nr 122, poz. 1024, Nr 167, poz. 1398 i Nr 260, poz. 2184, z 2006 r. Nr 165, poz. 1180 oraz z 2007 r. Nr 125, poz. 873.

⁴ Dz. U. Nr 125, poz. 873.

o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw⁵, które przyznały członkom spółdzielni mieszkaniowych, jak również osobom niebędącym członkami, uprawnienie do żądania przekształcenia dotychczasowych praw do mieszkania w prawo odrębnej własności, nakładając jednocześnie na spółdzielnię mieszkaniową obowiązek przekształcenia dotychczasowego prawa w każdym wypadku wypełnienia przez członka spółdzielni lub inną osobę uprawnioną warunków finansowych określonych w przepisach ustawy, tj. po dokonaniu stosownych spłat, a także wprowadzały sankcje towarzyszące odmowie realizacji tego prawa.

Stwierdzona przez Trybunał Konstytucyjny niezgodność z ustawą zasadniczą polegała na „(...) arbitralnym wkroczeniu w istotę prawa własności (przez wprowadzenie opatrzonego sankcją karną przymusowego, nieekwiwalentnego uwłaszczenia, na rzecz osób - także nieczłonków spółdzielni - które mają zaspokojoną potrzebę mieszkaniową), co przeczy zasadzie proporcjonalności ograniczenia (dopuszczalność ograniczenia własności tylko z uwagi na interesy i prawa objęte ochroną konstytucyjną) i narusza zasadę równej ochrony prawnej własności.”.

Powołany wyżej przepis został uchylony w pkt 1 w zakresie, w jakim zobowiązuje spółdzielnię do zawarcia umowy przeniesienia własności lokalu po dokonaniu przez członka spółdzielni lub osobę niebędącą członkiem spółdzielni wyłącznie spłat, o których mowa w pkt 1 i 2 tego przepisu.

Z uwagi na uznanie przez Sądy obu instancji, w postępowaniach wskazanych powyżej, iż kwota z tytułu pierwszej opłaty rocznej za użytkowanie wieczyste gruntu, w części przypadającej na poszczególne lokale mieszkalne nie jest należna od osób, którym przysługiwało spółdzielcze własnościowe prawo do tychże lokali, konieczne stało się wystąpienie do Skarbu Państwa, o naprawienie szkody, wywołanej przedmiotowym wyrokiem, w majątku Skarżącej.

W konsekwencji powyższego, skarżąca wystąpiła przeciwko Skarbowi Państwa o zapłatę odszkodowania. Na kwotę zł stanowiącą przedmiot roszczenia o zapłatę odszkodowania, składały się koszty związane z uiszczeniem przez Spółdzielnię Mieszkaniową w S pierwszej opłaty rocznej za użytkowanie wieczyste gruntu, w części przypadającej na poszczególne lokale, w stosunku do osób, które brały udział po stronie powodowej, we wskazanym powyżej postępowaniu.

Na mocy wyroku z dnia stycznia 2012 roku Sąd Rejonowy w P oddalił powództwo Spółdzielni Mieszkaniowej w S przeciwko Skarbowi Państwa – Ministrowi Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej o zapłatę odszkodowania w kwocie zł. Wyrok ten został utrzymany w mocy orzeczeniem

⁵ Jak wyżej.

Sądu Okręgowego w P z dnia czerwca 2012 roku w sprawie o sygn. akt:

Sąd oddalając w całości zgłoszone przez powoda roszczenie uznał, iż brak jest podstaw do uznania, iż w przedmiotowej sprawie doszło do wypełnienia przesłanki określonej w art. 417¹ k.c., polegającą na stwierdzeniu we właściwym postępowaniu niezgodności tego aktu z Konstytucją, z uwagi na to, iż Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 17 grudnia 2008r., sygn.. akt P 16/08 uznając art. 17¹⁴ ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000r. o spółdzielniach mieszkaniowych (Dz. U. z 2003r., nr 119, poz. 1116 ze zm.) za niezgodny z art. 64 ust. 2 i 3 w zw. z art. 21 ust. 2 Konstytucji jednocześnie orzekł, że przypis ten traci moc obowiązującą z upływem 12 miesięcy od dnia ogłoszenia tego orzeczenia w Dzienniku Ustaw.

Zarówno Sąd Rejonowy w P, jak i Sąd Okręgowy w P, uznali, iż zgodnie z treścią przepisu art. 417¹ k.c., dla powstania odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa konieczne jest aby stwierdzenie we właściwym postępowaniu niezgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą, aktu normatywnego przez wydanie którego wyrządzona została szkoda, miało charakter kwalifikowany. Zdaniem Sądów orzekających w przedmiotowej sprawie, samo uchylene aktu normatywnego z powodu jego niezgodności z Konstytucją nie jest wystarczające dla powstania roszczenia odszkodowawczego. Sąd Rejonowy

w P, jak i Sąd Okręgowy w P stanęły na stanowisku, iż wbrew literalnej wykładni art. 417¹ k.c., oprócz stwierdzenia niezgodności z Konstytucją aktu normatywnego, dla powstania odpowiedzialności odszkodowawczej, konieczne jest, stosownie do treści art. 190 Konstytucji, aby Trybunał Konstytucyjny w swoim orzeczeniu wprost wskazał, jakie skutki ma pociągać takie orzeczenie. Zdaniem Sądów, *„jeżeli Trybunał (Konstytucyjny – przypis autora), biorąc pod uwagę wszystkie chronione Konstytucją wartości, decyduje się na utrzymanie w mocy przepisu sprzecznego z ustawą, umową międzynarodową lub Konstytucją, to tak długo, jak on obowiązuje żadnemu zachowaniu, do którego ten przepis się odnosi, nie można przypisać cechy bezprawności. Prowadzi to do wniosku, że nie można uznać – w rozumieniu art. 77 Konstytucji i art. 417¹ § 1 k.c., aby działania organów Państwa, dla których przepis ten stanowi podstawę, były niezgodne z prawem, a tym samym pociągały za sobą odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa.”*

2. Uzasadnienie podstaw skargi.

2.1. Omówienie art. 417¹ w związku z art. 417 kodeksu cywilnego z Konstytucją RP.

W obecnym stanie prawnym, idea odpowiedzialności odszkodowawczej za szkodę wyrządzoną wskutek podejmowania czynności konwencjonalnych o charakterze generalnym,

powstała przy wykonywaniu władzy publicznej, została wprowadzona przez ustawodawcę w art. 417¹ k.c., poprzez uznanie bezprawia legislacyjnego⁶ za delikt prawa cywilnego⁷. Odrębność tej regulacji, w porównaniu z art. 417 jako ogólnej formuły odpowiedzialności, polega na wyraźnym określeniu, na czym polega niezgodność z prawem tych czynności konwencjonalnych oraz w jaki sposób ma nastąpić stwierdzenie tej niezgodności, także w odniesieniu do zaniechania podjęcia przez organy władzy publicznej wymaganych działań⁸.

Zgodzić się należy, że wprowadzenie odrębnej regulacji odpowiedzialności za szkody związane z podejmowaniem przez organy władzy publicznej czynności konwencjonalnych, w odniesieniu do aktów normatywnych, uzasadniają względy związane z zasadą pewności prawa⁹.

W treści § 1 art. 417¹ k.c. znajdujemy następujące przesłanki odpowiedzialności władzy publicznej:

- a) niezgodność z prawem aktu normatywnego stwierdzona we wcześniejszym, odrębnym od odszkodowania postępowaniu,
- b) działanie powodujące szkodę w postaci wydania aktu normatywnego,
- c) wyrządzona szkoda,
- d) adekwatny związek przyczynowo pomiędzy wymienionymi przesłankami¹⁰.

Dopiero po stwierdzeniu, że wszystkie powyżej wskazane przesłanki zostały spełnione, możliwe będzie skuteczne wytoczenie powództwa o odszkodowanie za bezprawie normatywne władzy publicznej.

2.1.1. Postępowanie prejudycjalne w zakresie ustalenia niezgodności aktu normatywnego niższego rzędu z nadrzędnymi aktami normatywnymi (ustalenie działań powodujących szkodę w postaci wydania aktu normatywnego).

Stosownie do treści art. 417¹ k.c., warunkiem koniecznym do tego, aby sąd mógł co do meritum rozpatrywać kwestię odpowiedzialności za delikt bezprawności legislacyjnej, jest rozstrzygnięcie we właściwym odrębnym postępowaniu faktu niezgodności aktu normatywnego niższego rzędu, który stanowi źródło powstałej szkody, z aktami

⁶ Za tzw. Bezprawność normatywną przyjmuje się wydanie aktu normatywnego niezgodnego z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą.

⁷ J. Skoczylas, *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez władzę publiczną*, Warszawa 2005, s. 216.

⁸ G. Bieniek, *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2005, Komentarz do art. 417¹, Nb 1 i n.

⁹ G. Bieniek, *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2005, Komentarz do art. 417¹, Nb 2 i n.

¹⁰ J. Skoczylas, *Odpowiedzialność za szkody...*, s. 216-217.

normatywnymi usytuowanymi nadrzędnie w stosunku do niego¹¹. Dopiero po stwierdzeniu niezgodności normy wyrażonej w przepisie prawnym z normą hierarchicznie wyższą poszkodowany może dochodzić przed sądem powszechnym naprawienia wyrządzonej mu szkody¹². Zgodzić się również należy, iż taki szczególny przedsąd jest niezbędny, aby rozstrzygnięcie tak istotnej dla praworządnego państwa kwestii, a mianowicie jakie normy obowiązują, nie pozostawiać ocenie poszczególnych sądów powszechnych¹³. Takie rozwiązanie skutkowałoby bowiem niebezpieczeństwem niejedności orzecznictwa, a także ograniczeniem charakteru rozstrzygnięcia, o tym, jakie normy prawne obowiązują, jedynie do stron sporu¹⁴.

Zgodnie z art. 188 Konstytucji RP, Trybunał Konstytucyjny orzeka w sprawach zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją, zgodności ustaw z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie, oraz zgodności przepisów prawa, wydawanych przez centralne organy państwowe z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i ustawami. Kompetencja Trybunału Konstytucyjnego w zakresie orzekania o niezgodności aktu z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą, ma charakter wyłączny¹⁵. Wydanie takiego orzeczenia, stosownie do treści art. 417¹ k.c., jest niezbędne dla możliwości konstruowania roszczenia odszkodowawczego. W konsekwencji, strona dochodząca odszkodowania, w trakcie prowadzonego postępowania przed sądem powszechnym musi wykazać istnienie takiego orzeczenia¹⁶.

Z przepisów konstytucji wprost wynika, że orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, w myśl art. 190 ust. 1 Konstytucji, mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne¹⁷. Rozstrzygnięcia Trybunału mają charakter prawotwórczy, spełniając przy tym rolę ustawodawcy negatywnego¹⁸, a ich skutkiem jest wyłączenie z systemu norm prawnie obowiązujących, normy uznanej za niekonstytucyjną¹⁹. Jednocześnie zauważyć należy, że

¹¹ **J. Skoczylas**, *Odpowiedzialność za szkody...*, s. 217; por. **Z. Banaszczyk** [w] **K. Pietrzykowski (red.)**, *Kodeks cywilny, Tom 1, Komentarz do art. 1-449*¹¹, Warszawa 2008, s. 1266 i n.

¹² **Z. Radwański**, *Zmiany w k.c. dotyczące odpowiedzialności organów wykonujących władzę publiczną*, MoP 2004, nr 21, s. 947 i n.

¹³ **J. Skoczylas**, *Odpowiedzialność za szkody...*, s. 217; **Z. Banaszczyk** [w] **K. Pietrzykowski (red.)**, *Kodeks cywilny, Tom 1, Komentarz do art. 1-449*¹¹, Warszawa 2008, s. 1266 i n.

¹⁴ **G. Bieniek**, *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2005, Komentarz do art. 417¹, Nb 3.

¹⁵ **J. Skoczylas**, *Odpowiedzialność za szkody...*, s. 218; por. również **G. Bieniek**, *Odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszy po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 grudnia 2001 r.*, PS 2002, nr 4; tenże, *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2005, Komentarz do art. 417¹, Nb 4; **Z. Banaszczyk** [w] **K. Pietrzykowski (red.)**, *Kodeks cywilny, Tom 1, Komentarz do art. 1-449*¹¹, Warszawa 2008, s. 1266 i n.

¹⁶ Por. **G. Bieniek**, *Odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszy po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 grudnia 2001 r.*, PS 2002, nr 4.

¹⁷ **J. Skoczylas**, *Odpowiedzialność za szkody...*, s. 219; Por. **M. Safjan**, *Skutki orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego*, PiP 2003, nr 3, s. 3 i n.

¹⁸ **M. Safjan**, *Skutki orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego*, PiP 2003, nr 3, s. 3 i n.

¹⁹ **J. Skoczylas**, *Odpowiedzialność za szkody...*, s. 219.

w doktrynie istnieją rozbieżności, co do charakteru (konstytutywny lub deklaratoryjny) orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, a w konsekwencji zakresu odpowiedzialności odszkodowawczej ustawodawcy²⁰.

2.1.2. Skutki wyroków Trybunału Konstytucyjnego.

Istotnie w doktrynie i orzecznictwie wyrażono wątpliwość, czy w każdym przypadku stwierdzenia tzw. niekonstytucyjności przepisu, można przyjąć, że spełniona została przesłanka z art. 417¹ § 1 k.c. „*po stwierdzeniu we właściwym trybie niezgodności tego aktu z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą*”²¹. W tym kontekście należy zwrócić uwagę, na niejednorodność skutków prawnych, związanych z ustaleniem niekonstytucyjności przepisu.

W praktyce Trybunału Konstytucyjnego występują orzeczenia, w których Trybunał odniósł wyraźne skutki swego rozstrzygnięcia wyłącznie do stanów na przyszłość²². W niektórych orzeczeniach Trybunał Konstytucyjny stwierdził niekonstytucyjność aktu normatywnego jedynie w stosunku do określonego zakresu czasu, tj. od chwili wejścia w życie Konstytucji (17 października 1997 r.)²³. Istnieją również orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego zawierające odroczenie terminu utraty mocy obowiązującej przepisu uznanego za niezgodny z Konstytucją.

Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku²⁴, który stał się przyczynkiem niniejszego postępowania, stwierdził, że „*odroczenie terminu utraty mocy obowiązującej przepisów uznanych za niekonstytucyjne oznacza, że do momentu wskazanego w sentencji wyroku Trybunału Konstytucyjnego przepisy te obowiązują, o ile wcześniej nie zostaną uchylone przez ustawodawcę. Ich obowiązywanie jest równoznaczne z koniecznością ich przestrzegania i stosowania przez wszystkich ich adresatów.*”²⁵ Trybunał w cytowanym orzeczeniu podkreślił również, „*że w polskim systemie prawnym samo pozbawienie przepisu domniemania konstytucyjności nie jest wystarczającą przesłanką do odmowy jego*

²⁰ J. Skoczylas, *Odpowiedzialność za szkody...*, s. 219.

²¹ G. Bieniek, *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2005, Komentarz do art. 417¹, Nb 4; Z. Banaszczyk [w] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny, Tom 1, Komentarz do art. 1-449*¹¹, Warszawa 2008, s. 1267 i n.

²² Za przykład może służyć wyrok z 31 stycznia 2001 r., P 4/99 (OTK ZU 2001, nr 1, poz. 5), w którym w sentencji Trybunał Konstytucyjny ocenił skutki uznania za niekonstytucyjne przepisów Kodeksu cywilnego dotyczących zasad dziedziczenia gospodarstw rolnych do spadków otwartych po dacie wejścia w życie wyroku. Tym samym Trybunał wyłączył możliwość uznania dotychczasowego stanu prawnego za niezgodny z Konstytucją, a tym samym w odniesieniu do zdarzeń zaistniałych w czasie poprzedzającym wejście w życie orzeczenia nie można przyjąć, że nastąpiło stwierdzenie we właściwym trybie niezgodności ustawy z Konstytucją, co zdaniem doktryny wyklucza możliwość konstruowania odpowiedzialności odszkodowawczej – tak G. Bieniek, *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2005, Komentarz do art. 417¹, Nb 4.

²³ Por. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 grudnia 2001 r., SK 18/2000 (OTK ZU 2001, nr 8, poz. 256) oraz wyrok trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 września 2003 r., K 20/2002 (OTK-A 2003, nr 7, poz. 76).

²⁴ Wyrok z dnia 17 grudnia 2008 r., Sygn. akt: P 16/08, 181/10/A/2008, s. 62 i n.

²⁵ Wyrok z dnia 17 grudnia 2008 r., Sygn. akt: P 16/08, 181/10/A/2008, s. 62 i n.

zastosowania. Dopiero gdy przepis ten zostanie usunięty z systemu prawnego w następstwie wejścia w życie orzeczenia Trybunału o jego niekonstytucyjności lub w następstwie jego uchylecia bądź zmiany przez prawodawcę, organy państwowe, w tym sądy, będą zwolnione z obowiązku jego stosowania”. Co do zasady bowiem, zgodnie z art. 190 ust. 3 Konstytucji, orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego wchodzą w życie z dniem ogłoszenia. Jednakże, Trybunał może określić inny termin wejścia utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego. Termin ten nie może przekroczyć 18 miesięcy, a w przypadku ustawy nie może przekroczyć 12 miesięcy²⁶.

W przedstawionym stanie faktycznym, Trybunał Konstytucyjny odroczył w wyroku z dnia 17 grudnia 2008r., sygn. akt P 16/08 o rok wejście w życie wyroku odnośnie przepisów wymienionych w punktach 1-4 wyroku, w tym właśnie art. 17¹⁴ ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych.

Częściowo można zgodzić się ze stanowiskiem M. Safjana²⁷, zgodnie z którym należy unikać prostego przekładania stwierdzonej przez Trybunał Konstytucyjny niekonstytucyjności normy na jej bezprawność mogącą mieć znaczenie w procesie odszkodowawczym. Zdaniem skarżącej, w ogóle poza zakresem rozważania, powinna znaleźć się kwestia bezprawności i wzajemnej korelacji takiej bezprawności ze stwierdzeniem niekonstytucyjności. Zdaniem skarżącej, prawidłowe stosowanie przepisu art. 417¹ k.c., powinno ograniczyć się do uznania, iż żądanie naprawienia szkody powstałej przez wydanie aktu normatywnego, może być zgłoszone po stwierdzeniu we właściwym postępowaniu niezgodności tego aktu z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą.

Podkreślenia również wymaga, iż siatka pojęć używana na gruncie prawa cywilnego, nie może zostać uznana za tożsamą z siatką pojęć stworzoną na użytek prawa konstytucyjnego. W konsekwencji, kwestia skuteczności wyroków Trybunału Konstytucyjnego, powinna być oceniana wyłącznie na gruncie prawa konstytucyjnego – właśnie w takim zakresie należy unikać prostego przekładania stwierdzenia niekonstytucyjności na jej bezprawność (w rozumieniu prawa cywilnego).

W przeciwnym wypadku, łącząc aspekty prawa konstytucyjnego i prawa cywilnego, tak jak czyni to doktryna i cytowane poniżej orzecznictwo, norma wynikająca z art. 417¹ k.c., byłaby w zasadzie normą pustą, gdyż w praktyce mogłaby nie znaleźć zastosowania. Sytuacja taka zdaniem skarżącej jest niedopuszczalna, zarówno w świetle zasad wykładni językowej, jak i zasad wykładni funkcjonalnej i celowościowej.

²⁶ Por. również: **G. Bieniek**, *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2005, Komentarz do art. 417¹, Nb 5.

²⁷ **M. Safjan**, *Odpowiedzialność odszkodowawcza władzy publicznej (po 1 września 2004 roku)*, Warszawa 2005, s. 42 i n.

Powyższą argumentację wspiera również uzasadnienie projektu ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw.²⁸ Należy podzielić stanowisko przedstawione w uzasadnieniu, zgodnie z którym przepisy normujące odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszy publicznych wymagają dostosowania do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Konstytucja RP w art. 77 ust. 1 postanawia, że *"Każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej"*. Zgodzić się należy, że wyrządzenie szkody działaniem organu władzy publicznej oznacza, że chodzi tu o szkodę, która jest następstwem wykonywania władzy publicznej.

Przepis art. 417¹ k.c. dotyczy szczególnej sytuacji, gdy źródłem szkody jest akt normatywny, orzeczenie sądowe lub decyzja administracyjna. W takim przypadku odpowiedzialność za szkodę byłaby uzależniona od uprzedniego stwierdzenia niezgodności z prawem aktu lub stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego wyroku lub ostatecznej decyzji. Natomiast stwierdzenie niezgodności z prawem aktu normatywnego należy do kompetencji Trybunału Konstytucyjnego i w tym zakresie przez *"właściwe postępowanie"* należy rozumieć postępowanie przed Trybunałem. Jeżeli bowiem ustawa wiąże określone skutki prawne z obowiązywaniem aktu normatywnego, prawomocnością orzeczenia sądowego, czy ostatecznością decyzji administracyjnej, a zarazem określa zasady i tryb ich wzruszania z powodu niezgodności z prawem, to prawna skuteczność takich aktów i rozstrzygnięć nie może być podważana z pominięciem tych zasad i trybu postępowania.

W konsekwencji, w orzecznictwie sądowym panuje jednolity pogląd, iż co do zasady jedynie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego stwierdzające niezgodność przepisu prawa (normy) z Konstytucją oraz nie przewidujące odroczenia utraty mocy obowiązującej przez zakwestionowane przepisy, może być uznane za działanie legislacyjne ustawodawcy „niezgodnym z prawem” w rozumieniu art. 77 ust. 1 Konstytucji, a tym samym uzasadnia powstanie odpowiedzialności odszkodowawczej z art. 417¹ § 1 k.c. (bezprawność legislacyjna)²⁹. Zgodnie z tym poglądem nie ma znaczenia, iż stwierdzenie niekonstytucyjności (obalenie domniemania konstytucyjności) następuje już w momencie ogłoszenia wyroku przez Trybunał Konstytucyjny³⁰.

²⁸ Sejm RP IV kadencji, nr druku: 2007.

²⁹ Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 24 lutego 2012 r., sygn. akt: I ACa 759/11 oraz Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 7 grudnia 2007 r., sygn. akt: III CZP 125/07, OSNC 2008/12/138.

³⁰ **M. Florczak-Wątor**, *Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i ich skutki prawne*, Poznań 2006, s. 158; por. również: **E. Łętowska** [w:] **E. Łętowska (red.), K. Osajda**, *Prawo intertemporalne w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego*, Warszawa 2008, s. 43 i n.; por. również: wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 marca 2007 r., K 8/07, OTK ZU 2007, nr 3A, poz. 26; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 kwietnia 2005 r., P 1/05, OTK ZU 2005, nr 4A, poz. 42; **M. Wiącek**, *Opinia w sprawie możliwości dochodzenia przez spółdzielnie mieszkaniowe*

W konsekwencji, orzecznictwo Sądów powszechnych w tym zakresie uznaje, iż stwierdzenie niekonstytucyjności aktu normatywnego nie zawsze oznacza na gruncie prawa cywilnego uznanie jego bezprawności.

Dla możliwości kreowania ewentualnej odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa wymagane jest oprócz stwierdzenia niekonstytucyjności danego aktu normatywnego (normy)³¹ również, aby dany akt (norma) została w sposób natychmiastowy usunięta z porządku prawnego, co w konsekwencji zasadniczo godzi w prawa i wolności obywateli, ograniczając możliwość kreowania roszczeń odszkodowawczych.

2.1.3. Szkoda.

Skarżąca ponownie wskazuje, iż na mocy wyroku z dnia lipca 2010 roku Sąd Rejonowy w P (sygn. akt:) zobowiązał Spółdzielnię Mieszkaniową w S do złożenia oświadczenia woli o ustanowieniu na rzecz powodów: S i M D , K i B S , S N oraz J S odrębnej własności lokali mieszkalnych, w stosunku do których powodom przysługiwało spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. Sąd uwzględniając w całości zgłoszone przez powodów roszczenie uznał, że pozwana Spółdzielnia nie miała prawa uzależniać realizacji roszczenia określonego w art. 17¹⁴ ustawy w spółdzielniach mieszkaniowych od zapłaty na jej rzecz kosztów nabycia gruntu, na którym posadowiony jest budynek mieszkalny w którym znajdują się lokale powodów, w łącznej kwocie: zł.

W dniu sierpnia 2010 r. od przedmiotowego wyroku pozwana Spółdzielnia wniosła apelację, która wyrokiem Sądu Okręgowego w P Wydział XV Cywilny-Odwoławczy, z dnia grudnia 2010 r. (sygn. akt:) została oddalona.

W niniejszej sprawie za szkodę należy uważać szkodę rzeczywistą tj. faktyczne zmniejszenie się majątku poszkodowanego³² będące następstwem przekształceń spółdzielczych praw do lokalu w prawo odrębnej własności, dokonanych zgodnie z obowiązkiem nałożonym ustawą. Zgodnie z treścią art. 361 § 2 k.c., (...) *naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono*. Szkoda w tym zakresie obejmuje zarówno straty, jakie zostały przez poszkodowanego poniesione, jak i utracone korzyści, które poszkodowany

odszkodowań od Skarbu Państwa z tytułu bezprawia normatywno potwierdzonego wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 17 grudnia 2008 r., Informacje i komunikaty nr 1-2/2009 oraz cytowany tam: **L. Bosek**, *Uwagi do odpowiedzialności władzy publicznej* [w:] **M. Zubik (red.)**, *Prawo a polityka*, Warszawa 2007, s. 291.

³¹ Nie ulega wątpliwości, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego, zawierający klauzulę odraczającą jest również wyrokiem stwierdzającym niekonstytucyjność; por. **K. Gonera**, **E. Łętowska**, *Odroczenie utraty mocy niekonstytucyjnej normy i wznowienie postępowania po wyroku Trybunału Konstytucyjnego*, PiP 2008, nr 6, s. 10 i n.

³² **W. Czachórski (red.)**, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2005, s. 99 i n.

mógłby osiągnąć, gdyby nie doszło do wydania aktu normatywnego, który spowodował powstanie tejże szkody³³.

Zarówno w trakcie postępowania prowadzonego pod sygnaturą akt: _____, jak i późniejszego postępowania prowadzonego pod sygnaturą akt: _____, bezsporny był fakt uiszczania przez pozwaną tzw. pierwszych opłat rocznych. Stosownie do treści przepisu art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 roku o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (t.j. Dz.U. z 1991 r. Nr 30, poz. 127 z późn. zm.) „*opłaty za użytkowanie wieczyste ustala się z formie opłat rocznych, z tym że pierwsza opłata nie może być większa niż 25% ceny, lecz nie niższa niż 15% ceny*”. Obowiązek uiszczenia tzw. pierwszej opłaty rocznej istniał jeszcze przed zawarciem przez pozwaną umowy o oddanie gruntu w jej wieczyste użytkowanie, a więc *de facto* przed rozpoczęciem budowy budynków wielorodzinnych i wbrew stanowisku Sądów nie powinien być kwalifikowany do corocznych opłat ponoszonych przez Spółdzielnię z tego tytułu. Nie mniej jednak konieczność uiszczenia tych opłat warunkowała nabycie przez Spółdzielnię użytkowania wieczystego tego gruntu, a w konsekwencji warunkowało również rozpoczęcie procesu inwestycyjnego.

W momencie zawierania przez pozwaną umów określających wysokość zobowiązania członków spółdzielni związanych z budową (tzw. wkłady budowlane), w warunkach gospodarki uspołecznionej obowiązujące wówczas przepisy nie przewidywały możliwości ustanowienia przedmiotu odrębnej własności na rzecz członków spółdzielni. Należy również mieć na uwadze, iż szczegółowe zasady rozliczania zadania inwestycyjnego w części przypadającej na dany lokal zostały określone dopiero w przepisach ustawy z dnia 15 grudnia 2000 roku o spółdzielniach mieszkaniowych, w art. 18 ust. 1 tej ustawy określono, iż umowa o budowę lokalu powinna zawierać zobowiązanie członka spółdzielni pokrycia kosztów zadania inwestycyjnego w części przypadającej na jego lokal przez wniesienie wkładu budowlanego określonego w umowie. Z uwagi na powyższe pozwana określając w treści zawartych z członkami spółdzielni umów wysokość wkładu budowlanego, nie uwzględniała wartości tzw. pierwszej opłaty rocznej, co było uzasadnione słusznym wówczas przekonaniem, iż prawo do gruntu, na którym posadowiony jest budynek wielorodzinny w przyszłości będzie przysługiwało wyłącznie pozwanej - jednemu podmiotowi, który posiadał wówczas tytuł prawny do gruntu.

W ocenie skarżącej koszty zadania inwestycyjnego należy rozumieć jako faktycznie poniesione przez Spółdzielnię związane z inwestycją w szerszym rozumieniu aniżeli koszty budowy samego lokalu mieszkalnego. Za przyjęciem takiego stanowiska przemawia treść art. 18 ust. 2 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, regulującego obecnie zasady uiszczania wkładu budowlanego przez członka spółdzielni. Powołany przepis stanowi, że za

³³ G. Bieniek, *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2005, Komentarz do art. 417¹, Nb 10.

wkład budowlany uznać należy koszty w wysokości odpowiadającej całości kosztów budowy przypadającej na dany lokal. W tym miejscu ponownie warto zaprezentować stanowisko zawarte w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 grudnia 2008 roku wydanego w sprawie sygn. akt P 16/08³⁴, z którego wynika, iż założenie ustawodawcy, iż to korzystający ze spółdzielczego prawa do lokalu typu własnościowego sam ponosił w całości koszt budowy mieszkania jest błędny i oparty na przyjęciu nieprawidłowych założeń dotyczących finansowania zadania inwestycyjnego.

Jeżeli zatem dla możliwości posadowienia budynku wielorodzinnego, w którym znajduje się lokal mieszkalny powodów konieczne było nabycie prawa do gruntu, na którym tenże budynek jest posadowiony, to niewątpliwie koszty nabycia tego prawa należy zaliczyć do kosztów zadania inwestycyjnego, o którym mowa w przepisie art. 17¹⁴ ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych.

W sytuacji, gdy Sąd Rejonowy w P , wyrokiem z dnia lipca 2010 r. (sygn. akt:) zobowiązał Spółdzielnię Mieszkaniową w S do złożenia oświadczeń woli o ustanowieniu odrębnej własności lokali mieszkalnych na rzecz członków spółdzielni, z pominięciem kosztów gruntu w wysokości odpowiadającej udziałom poszczególnego lokalu w nieruchomości wspólnej, wskazany koszt będzie stanowił szkodę skarżącą.

Jednocześnie koszt nieuiszczonej wartości gruntu – stanowiący szkodę skarżącą, został wykazany w postępowaniu prowadzonym pod sygnaturą akt: Operat szacunkowy z dnia .02.2010 r. stanowił podstawę do określenia średniej wartości gruntów, na których znajdują się budynki mieszkaniowe powoda. Na tej podstawie powód ustalił, w uchwale Rady Nadzorczej Spółdzielni Mieszkaniowej w S z dnia stycznia 2009 r. nr w sposób jednoznaczny wartość tych gruntów, w tym również nieruchomości gruntowej wielorodzinnej położonej na os. , na którym posadowiony jest budynek, w którym znajdowały się lokale mieszkalne objęte postępowaniem o sygn. akt:

W konsekwencji powyższego, skarżąca wystąpiła przeciwko Skarbowi Państwa o zapłatę odszkodowania. Na kwotę zł stanowiącą przedmiot roszczenia o zapłatę odszkodowania, składały się koszty związane z uiszczeniem przez Spółdzielnię Mieszkaniową w S pierwszej opłaty rocznej za użytkowanie wieczyste gruntu, w części przypadającej na poszczególne lokale, w stosunku do osób, które brały udział po stronie powodowej, we wskazanym powyżej postępowaniu.

³⁴ Dz.U. z 2008r. Nr 235, poz. 1617

2.1.4. Związek przyczynowy.

Odpowiedzialność odszkodowawcza za szkodę wyrządzoną działaniem legislacyjnym powstać może wyłącznie względem poszkodowanego – czyli podmiotu, którego prawnie chronione dobra lub interesy naruszone zostały obowiązaniem normy niezgodnej z prawem. Nie ma przy tym znaczenia, czy konkretny uszczerbek miał za swą bliższą przyczynę akt stosowania prawa, czy wynikł samoistnie z wydania i funkcjonowania niezgodnej z prawem normy³⁵.

Zgodnie z treścią art. 361 § 1 k.c., „zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła”. Związek przyczynowy w przypadku odpowiedzialności z art. 417¹ k.c. musi spełniać zatem kryterium normalności i adekwatności³⁶. Szkoda poniesiona przez adresata normy prawnej musi więc pozostawać w normalnej relacji przyczynowej w stosunku do zdarzenia, jakim jest wydanie niezgodnego z prawem przepisu lub faktu niewydania aktu normatywnego³⁷.

Podobny pogląd został wyrażony w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W uzasadnieniu orzeczenia z dnia 12 stycznia 2007 r., Sąd Najwyższy³⁸ stwierdził, że w istocie bowiem przy delikcie normatywnym szkoda nie jest skutkiem samego wydania aktu prawnego sprzecznego z Konstytucją, ale skutkiem jego stosowania i żeby można było przyjąć adekwatny związek przyczynowy, uprawniony powinien wykazać, że jego szkoda była skutkiem zastosowania wobec niego wadliwej normy prawnej, to jest, że faktycznie znalazł się w konkretnej sytuacji stosowania tego przepisu.

W przedmiotowej sprawie, adekwatny związek przyczynowy pomiędzy wydaniem aktu normatywnego, uznanym później za niezgodny z Konstytucją, a poniesioną przez Spółdzielnię szkodą majątkową w postaci straty rzeczywistej istnieje i jest możliwy do wykazania. Ustawodawca ustalił bowiem, poprzez wprowadzenie w ustawie zmian, które następnie zostały uznane za niekonstytucyjne, obowiązek dokonania określonych rozporządzeń majątkowych na rzecz uprawnionych osób, zaś właśnie realizacja tego obowiązku spowodowała powstanie szkody.

³⁵ Z. Banaszczyk [w] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny, Tom 1, Komentarz do art. 1-449*¹¹, Warszawa 2008, s. 1270 i n.; por. również: M. Safjan, *Odpowiedzialność odszkodowawcza władzy publicznej (po 1 września 2004 roku)*, Warszawa 2005, s. 62.

³⁶ Z. Banaszczyk [w] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny, Tom 1, Komentarz do art. 1-449*¹¹, Warszawa 2008, s. 1270 i n.

³⁷ M. Safjan, *Odpowiedzialność odszkodowawcza władzy publicznej (po 1 września 2004 roku)*, Warszawa 2005, s. 61 i n.

³⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2007 r., IV CSK 318/2006, Lex nr 277301.

2.2. Niezgodność art. 417¹ w związku z art. 417 kodeksu cywilnego z Konstytucją rozumianego w ten sposób, że odpowiedzialność Skarbu Państwa przez wydanie aktu normatywnego, nie zachodzi w sytuacji gdy Trybunał Konstytucyjny skorzystał z uprawnienia, o którym mowa w art. 190 ust. 3 Konstytucji do określenia innego terminu utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego,

a)

Zgodnie z brzmieniem przepisu art. 77 ust. 1 oraz 2 Konstytucji, *każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej, nadto ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw.*

Sądy orzekające w przedmiotowej sprawie, w trakcie analizy normy wynikającej z przepisu art. 417¹ k.c., nie ograniczyły się jedynie do treści tego przepisu, ustalonej zgodnie z regułami wykładni językowej. Przeciwnie Sądy orzekające wskazały, iż przepis art. 417¹ k.c., stanowi, że jeżeli szkoda została wyrządzona przez wydanie aktu normatywnego, jej naprawienia można żądać po stwierdzeniu we właściwym postępowaniu niezgodności tego aktu z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą jedynie w przypadku braku odroczenia skutku w postaci uchylecia tego przepisu.

W tym kontekście Sąd Okręgowy w P w postępowaniu w niniejszej sprawie podzielił stanowisko wyrażone przez Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 24 lutego 2012 r.³⁹ oraz Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 7 grudnia 2007 r.⁴⁰, że *sugestia płynąca z brzmienie art. 417¹ § 1 k.c., który przewiduje odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkody spowodowane wydaniem aktu normatywnego, iż zdarzeniem wyrządzającym szkodę jest samo wydanie aktu normatywnego, a nie jego obowiązywanie, nie może być zaakceptowana. A zatem, z punktu widzenia odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone wydaniem aktu normatywnego istotne znaczenie należy przypisać nie wydaniu i wejściu w życie aktu normatywnego, lecz jego obowiązywaniu. Uznanie, że samo stwierdzenie niekonstytucyjności aktu normatywnego jest wystarczające do przypisania Skarbowi Państwa odpowiedzialności za bezprawie legislacyjne, a odroczenie wejścia w życie orzeczenia Trybunału nie ma żadnego znaczenia, musiałoby prowadzić do dysfunkcjonalności w działalności organów państwa. Z jednej strony bowiem z orzeczenia Trybunału wynika jednoznacznie, że określony przepis, pomimo jego sprzeczności z ustawą nadal obowiązuje, zatem organy państwa i podmioty, których dotyczy, powinny się do niego, w czasie odroczenia utraty jego mocy obowiązującej, stosować. Z*

³⁹ Sygn. akt: I ACa 759/11.

⁴⁰ Sygn. akt: III CZP 125/07, OSNC 2008/12/138.

drugiej strony gdyby przyjąć, że Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność odszkodowawczą związaną z obowiązywaniem takiego przepisu, żaden racjonalnie działający organ ani podmiot nie powinien go stosować, gdyż narażałby w ten sposób Skarb Państwa na odpowiedzialność odszkodowawczą.

Stanowisko takie, zdaniem skarżącej, naruszyło zagwarantowane w Konstytucji prawo uzyskania odszkodowania, za bezprawne działania władzy publicznej.

Już z samego uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 grudnia 2008 r., wynika, że z uwagi na pewność prawa i zaufanie obywateli do państwa, Trybunał zdecydował się na „usankcjonowanie” dokonanych już przekształceń praw do lokali w odrębne prawa własności – praktycznie bez dodatkowych opłat, jednocześnie stwierdzając, że sytuacja taka naruszała prawa Spółdzielni jako takiej. W takiej sytuacji, nie ulega wątpliwości, że skoro Trybunał Konstytucyjny stwierdzając niekonstytucyjność wskazanych w wyroku przepisów, odroczył jednocześnie wejście wyroku w życie, to tym bardziej należy uznać za zasadne, możliwość dochodzenia przez podmioty, które w wyniku wprowadzenia do porządku prawnego wadliwego aktu normatywnego poniosły szkodę, zgodnie z treścią art. 417¹ k.c., stosownego odszkodowania.

W tym miejscu ponownie należy zwrócić uwagę na fakt, iż siatka pojęć używana na gruncie prawa cywilnego, nie może zostać uznana za tożsamą z siatką pojęć stworzoną na użytek prawa konstytucyjnego. W konsekwencji, kwestia skuteczności wyroków Trybunału Konstytucyjnego, powinna być oceniana wyłącznie na gruncie prawa konstytucyjnego – właśnie w takim zakresie należy unikać prostego przekładania stwierdzenia niekonstytucyjności na jej bezprawność (w rozumieniu prawa cywilnego). W innym wypadku, łącząc aspekty prawa konstytucyjnego i prawa cywilnego, tak jak czyni to doktryna i orzecznictwo, dojdziemy do nieprawidłowego wniosku, że norma wynikająca z art. 417¹ k.c., jest w zasadzie normą pustą, gdyż w praktyce nie znajdzie ona zastosowania. Sytuacja taka jest niedopuszczalna, zarówno w świetle zasad wykładni językowej, jak i zasad wykładni funkcjonalnej i celowościowej.

Przepis art. 417¹ k.c. dotyczy szczególnej sytuacji, gdy źródłem szkody jest akt normatywny, orzeczenie sądowe lub decyzja administracyjna. W takim przypadku odpowiedzialność za szkodę jest uzależniona od uprzedniego stwierdzenia niezgodności z prawem aktu lub stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego wyroku lub ostatecznej decyzji. Natomiast stwierdzenie niezgodności z prawem aktu normatywnego należy do kompetencji Trybunału Konstytucyjnego i w tym zakresie przez "właściwe postępowanie" należy rozumieć postępowanie przed Trybunałem.

Pomimo to, w orzecznictwie sądowym panuje jednolity pogląd, iż co do zasady jedynie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego stwierdzające niezgodność przepisu prawa

(normy) z Konstytucją oraz nie przewidujące odroczenia utraty mocy obowiązującej przez zakwestionowane przepisy, może być uznane za działanie legislacyjne ustawodawcy „niezgodnym z prawem” w rozumieniu art. 77 ust. 1 Konstytucji, a tym samym uzasadnia powstanie odpowiedzialności odszkodowawczej z art. 417¹ § 1 k.c. (bezprawność legislacyjna)⁴¹. Zgodnie z tym poglądem nie ma znaczenia, iż stwierdzenie niekonstytucyjności (obalenie domniemania konstytucyjności) następuje już w momencie ogłoszenia wyroku przez Trybunał Konstytucyjny⁴².

W konsekwencji, orzecznictwo Sądów powszechnych w tym zakresie uznaje⁴³, iż stwierdzenie niekonstytucyjności aktu normatywnego nie zawsze oznacza na gruncie prawa cywilnego uznanie jego bezprawności. Dla możliwości kreowania ewentualnej odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa wymagane jest oprócz stwierdzenia niekonstytucyjności danego aktu normatywnego (normy)⁴⁴ również, aby dany akt (norma) została w sposób natychmiastowy usunięta z porządku prawnego, co w konsekwencji zasadniczo godzi w prawa i wolności obywateli, ograniczając możliwość kreowania roszczeń odszkodowawczych.

Przyjęcie Sądy orzekające w przedmiotowej sprawie, iż pomimo spełnienia przesłanek określonych w treści art. 417¹ k.c., skarżąca nie może dochodzić od Skarbu Państwa roszczenia obejmującego żądanie zapłaty odszkodowania w przedmiotowym stanie faktycznym, stanowi naruszenie wyrażonej w przepisach Konstytucji zasady wynagradzania szkody wyrządzone przez niezgodne z prawem działanie organów władzy publicznej (art. 77 ust. 1 Konstytucji). Roszczenie skarżącej o zapłatę przez Skarb Państwa odszkodowania zostało oddalone jedynie ze względu na fakt, iż zdaniem Sądów orzekających nie mogło dojść do deliktu ustawodawczego, w sytuacji, gdy Trybunał Konstytucyjny odroczył utratę mocy obowiązującej przez dany przepis.

⁴¹ Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 24 lutego 2012 r., sygn. akt: I ACa 759/11 oraz Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 7 grudnia 2007 r., sygn. akt: III CZP 125/07, OSNC 2008/12/138.

⁴² **M. Florczak-Wątor**, *Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i ich skutki prawne*, Poznań 2006, s. 158; por. również: **E. Łętowska** [w:] **E. Łętowska (red.), K. Osajda**, *Prawo intertemporalne w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego*, Warszawa 2008, s. 43 i n.; por. również: wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 marca 2007 r., K 8/07, OTK ZU 2007, nr 3A, poz. 26; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 kwietnia 2005 r., P 1/05, OTK ZU 2005, nr 4A, poz. 42; **M. Wiącek**, *Opinia w sprawie możliwości dochodzenia przez spółdzielnie mieszkaniowe odszkodowań od Skarbu Państwa z tytułu bezprawia normatywnego potwierdzonego wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 17 grudnia 2008 r.*, Informacje i komunikaty nr 1-2/2009 oraz cytowany tam: **L. Bosek**, *Uwagi do odpowiedzialności władzy publicznej* [w:] **M. Zubik (red.)**, *Prawo a polityka*, Warszawa 2007, s. 291.

⁴³ Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 24 lutego 2012 r., sygn. akt: I ACa 759/11 oraz Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 7 grudnia 2007 r., sygn. akt: III CZP 125/07, OSNC 2008/12/138.

⁴⁴ Nie ulega wątpliwości, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego, zawierający klauzulę odraczającą jest również wyrokiem stwierdzającym niekonstytucyjność; por. **K. Gonera, E. Łętowska**, *Odroczenie utraty mocy niekonstytucyjnej normy i wznowienie postępowania po wyroku Trybunału Konstytucyjnego*, PiP 2008, nr 6, s. 10 i n.

Dokonana przez Sądy wykładnia art. 417¹ k.c., w związku z treścią art. 417 k.c. doprowadziła bowiem do wniosku, iż w przedmiotowej sprawie, pomimo stwierdzenia niezgodności z ustawą zasadniczą przepisów ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, skarżąca nie może dochodzić zapłaty przez Skarb Państwa odszkodowania, z uwagi na rzekomy brak możliwości przypisania cechy bezprawności zachowaniom organów Państwa orzekającym o prawach skarżącej, na podstawie przepisów uznanych za niekonstytucyjne.

Stanowisko Sądu w tym zakresie, obejmujące wykładnię przepisów art. 417¹ w związku z art. 417 k.c., naruszyło konstytucyjną zasadę wynagradzania szkód, wyrządzanych przez działania organów władzy publicznej, wyrażonej w art. 77 ust. 1 Konstytucji, jak również faktycznie zamknęło możliwość dochodzenia zapłaty, zagwarantowaną w art. 77 ust. 2 Konstytucji.

b)

W tym kontekście warto również zauważyć, iż w art. 21 ust. 2. konstytucji ustrojodawca wskazał przesłanki dopuszczalności wyłączenia, pomijając jednak kwestie formy tego aktu. W roku 2008 Trybunał Konstytucyjny stwierdził jednak jednoznacznie, że wyłączenie w znaczeniu konstytucyjnym powinno być ujmowane szeroko, przynajmniej jako wszelkie pozbawienie własności, bez względu na formę, czy też jako wszelkie ograniczenie bądź pozbawienie przysługującego podmiotowi prawa przez władzę publiczną.⁴⁵

Nie pozostawia wątpliwości, iż na gruncie niniejszej sprawy, co było już podkreślane, skarżąca faktycznie pozbawiona części swojego mienia. Z całą stanowczością należy podkreślić, iż w tych okolicznościach nie została zachowana wymagana przez prawo międzynarodowe zasada proporcjonalności pomiędzy stosowanymi środkami, a celem, który ma zostać zrealizowany w drodze jakiegokolwiek środka kontrolującego sposób korzystania z własności. Należy zauważyć, iż w stanie faktycznym niniejszej sprawy, władze pozbawiły skarżącą prawa własności.

Ostatecznie uznać należy, iż przepis art. 417¹ k.c., w zakresie, w którym ogranicza prawo żądania zapłaty odszkodowania w konsekwencji faktycznego wyłączenia wyłącznie do sytuacji, gdy w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego nie został odroczone termin utraty przepisów uznanych za niezgodne z Konstytucją, doprowadza do naruszenia norm wynikających z treści art. 21 ust 2 Konstytucji, art. 64 Konstytucji jak również art. 9 Konstytucji i art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

⁴⁵ Wyrok TK z dnia 17 grudnia 2008 r., P 16/08, OTK-A 2008, nr 10, poz.18, LEX nr 467442.

c)

Z zawartej w art. 2 Konstytucji zasady demokratycznego państwa prawa wynika wola ustrojodawcy, aby państwo było rządzone prawem, by prawo stało ponad państwem, było wytyczną działania dla niego i dla społeczeństwa. Wynika stąd również najwyższa ranga Konstytucji w systemie źródeł prawa i rola ustawy uchwalanej przez parlament oraz jej priorytet w tworzeniu porządku prawnego w państwie.

W dotychczasowym orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny sformułował liczne zasady mające znaczenie dla pojęcia demokratycznego państwa prawnego, takie jak zasada zaufania obywateli do państwa, a tym samym również do prawa przez nie stanowionego, ochrony praw nabytych czy też zasada sprawiedliwości społecznej.

Ochronie podlegać powinno zaufanie obywateli nie tylko do litery prawa, ale również do sposobu jego interpretacji dokonywanej przez organy państwa.⁴⁶ Przepisy prawa powinny zatem tworzone być w sposób jasny, klarowny i precyzyjny, tak aby nie budzącą wątpliwości była treść norm zarówno w zakresie konkretności nakładanych na obywateli obowiązków, jak i przyznanych im praw. Wywodzi się z tego również wymóg określoności prawa odnoszący się niezaprzeczalnie do relacji między państwem, a obywatelem. Obywatele mają bowiem prawo oczekiwać czytelności, przejrzystości oraz zgodności systemowej tworzonego prawa tak, aby zapewniało ono przewidywalność jego skutków. Niedopuszczalnym w demokratycznym państwie prawa jest tworzenie przepisów pozwalających na dowolną i różną interpretację przez poszczególne organy państwa. Obywatel powinien być pewnym swej sytuacji prawnej i regulacji jej dotyczących. Możliwym jest to natomiast jedynie wtedy, gdy przepisy prawa są na tyle jasne, że pozwalają na jednoznaczne ustalenie zakresu ich stosowania i jednocześnie na tyle precyzyjne, aby nie pozostawiały zbyt szerokiego luzu interpretacyjnego.

Zdaniem skarżącej niniejsza zasada naruszona zostaje w przypadku, gdy orzecznictwo Sądów, na kanwie przepisu art. 417¹ k.c., wymaga od skarżącej wykazania dodatkowych przesłanek, nieokreślonych we wskazanym przepisie.

Odnosząc się do przywołanej wcześniej zasady sprawiedliwości społecznej, zwrócić trzeba uwagę, iż zwrot "sprawiedliwość społeczna" nie został w Konstytucji zdefiniowany. W ujęciu Trybunału Konstytucyjnego wykazuje cechy klauzuli generalnej. Jest zwrotem niedookreślonym, który wyznacza rodzaj ocen, jakimi powinny kierować się podmioty stosujące prawo. Ma ona bezpośrednie odniesienie do proklamowanej w art. 32 Konstytucji zasady równości wobec prawa, a jednocześnie koryguje ją, przewidując równe traktowanie podmiotów charakteryzujących się tą samą cechą istotną dla danej sytuacji prawnej. Zasada

⁴⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 listopada 1997 roku, U 11/97, OTK 1997, nr 5-6, poz. 67.

ta wpływa również na treść i rozumienie konstytucyjnych norm dotyczących praw i wolności jednostki. Zakłada ona równe traktowanie osób mających tę samą cechę charakterystyczną, istotną dla danej kategorii osób. Różnicowanie w prawie jest natomiast dopuszczalne o tyle, o ile jest usprawiedliwione. Jak stwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 9 lutego 2010 roku „*Pogorszenie położenia prawnego właścicieli i użytkowników wieczystych nieruchomości, determinowane przyczynami całkowicie od nich niezależnymi należy uznać (...) za nierówne i za niezgodne z zasadami sprawiedliwości społecznej, która w świetle art. 2 Konstytucji wyraża również konieczność sprawiedliwego łączenia interesu ogółu (dobra wspólnego) i interesów jednostki.*”⁴⁷

Powyższe zdaniem skarżącego narusza zasady prawidłowej legislacji oraz zasadę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej poprzez naruszenie wynikającej z tego zasady sprawiedliwości społecznej oraz zaufania obywatela do stanowionego przez Państwo prawa (art. 2 Konstytucji), w wyniku pozbawienia skarżącej części jej majątku bez zapewnienia odpowiedniego ekwiwalentu, dodatkowo oddalając jej roszczenie o zapłatę odszkodowania, z uwagi na przesłanki, które nie wynikają z treści normatywnej przepisów prawa powszechnie obowiązującego.

3.

Marginalnie ponownie należy wskazać, iż ustawą z dnia 18 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, ustawodawca nadał art. 17¹⁴ ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych brzmienie normatywnie identyczne do brzmienia uznanego wcześniej za sprzeczne z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej. Zdaniem pełnomocnika powoda, ponowne uchwalenie przepisu, o tożsamej z uznaną za sprzeczną z Konstytucją RP treścią, nie uchyliło stanu stwierdzonej niezgodności z ustawą zasadniczą. Kwestia ta jednakże została pominięta przez Sąd obu instancji.

Jeżeli w wyniku błędu organów państwa dochodzi do uchwalenia sprzecznych z ustawą zasadniczą przepisów prawa powszechnie obowiązującego, na mocy których dokonuje się przeniesień majątkowych pomiędzy podmiotami, to oczywistym jest, iż w sytuacji gdy zmiany te są nieodwracalne, a nadto zasada zaufania obywateli do Państwa każe dokończyć rozpoczęte postępowania, osoby poszkodowane powinny mieć możliwość dochodzenia odszkodowania od Skarbu Państwa.

Odmienne stanowisko stoi w jawnej sprzeczności z wykładnią językową przepisów art. 417 i n. k.c., jak również zdrowym rozsądkiem.

⁴⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 lutego 2010 r., sygn. P 58/08, OTK – A 2010/2/9, LEX nr 551972.

Mając na uwadze przedstawioną wyżej argumentację wnoszę jak na wstępie.

Adwokat

Paweł Sowisło

Załączniki:

- 1) pełnomocnictwo;
- 2) dowód uiszczenia opłaty skarbowej od pełnomocnictwa,
- 3) odpis z rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego, skarżącej;
- 4) wyrok Sądu Rejonowego w P z dnia stycznia 2012 roku, sygn. akt: wraz z uzasadnieniem – w oryginale,
- 5) wyrok Sądu Okręgowego w P z dnia czerwca 2012 roku, sygn. akt: wraz z uzasadnieniem – w oryginale,
- 6) 4 odpisy skargi konstytucyjnej i załączników.